№ 68 ՄԱՅԻՍԻ 2 (14) 1878 ՄԱՅԻՍԻ 2 (14) № 68

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ. կէս տարվանը 6 րուբլ.

—

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում

—

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով

—

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գրական աշխատանքների մէջ միութիւն չը կայ:—Ներքին տեսութիւն. Հայոց թատրոն. Նամակ Սուրամից. Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն:—Ֆրանսիա. Արտաքին լուրեր.—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:—Տեղեկացոյց:—Ֆելիետօն:

ԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՄԷՋ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՉԸ ԿԱՅ

Հետաքրքիր կը լինէր ճիշդ վիճակագրական տեղեկութիւններ ունենալ թէ Թիֆլիսի տպարաններում տարեկան ինչքան հայերէն գրքեր, գրքոյկներ, բրօշիւրներ և դասագրքեր են հրատարակվում, թէ ինքնուրոյն և թէ թարգմանական....

Այդ բանին ի հարկէ շատ հեշտ է համել՝ հարկաւոր է միայն դիմել Կովկասեան գրաքննական մասնաժողովին, այդ մասին ճիշդ տեղեկութիւն ստանալու համար:

Եւ այդ մենք վստահութիւն ունենք անելու:

Եւ այժմ միայն այսքան կասենք որ Թիֆլիսում լոյս տեսնող հայոց ամեն տեսակ հրատարակութիւնների թիւը շատ մեծ է:

Միայն ցաւալին այն է, որ այդ բոլոր հրատարակութիւնների, այդ թէ ինքնուրոյն և թէ թարգմանական աշխատանքների մէջ ոչինչ միութիւն, ոչինչ կապ չը կայ:

Մի օր և է երիտասարդ, մի ուսուցիչ, մի երիտասարդ վարժապետ, մի աշակերտ անգամ վճռում է մի բան թարգմանել: Թարգմանելու նիւթը ստանց ոչ որից խորհուրդ հարցնելու անփորձ երիտասարդը ինքն ընտրում, թարգմանած աշխատանքի լեզուն ոչ որ չէ ուղղում, նմանապէս էլ ոչ որ չէ օգնում հրատարակողին....

Այդպիսով մեր գրքերի, գրքոյկների, թարգմանութիւնների մեծ մասը լինում են շատ անգամ անյարմար մեր հայոց ժամանակակից հասարակութեան պահանջման: Նիւթի ընտրութիւնը լինում է անհամապատասխան ժողովրդի ընթերցանութեան ճաշակին, իւրաքանչիւր գրքոյկի լեզուն տարբեր է լինում մնացած հրատարակութիւնների լեզուից, և այլն....

Այդ տեսակ նշանաւոր գործի մէջ, մայրենի գրականութեան վերածնութեան գործի մէջ միութեան բացակայութիւնը շատ վնասակար կարող է լինել նոյն իսկ մեր նոր գրականութեան և գրական լեզուի կանոնաւոր մշակութեան գործին....

Հարկաւոր է վերջապէս մտածել կապ և միութիւն հաստատել այդ բոլոր ցրված, միմեանցից անջատված, միմեանցից անկապ և միմեանց հակառող, թէև մի և նոյն նպատակին ձգտող աշխատանքների մէջ:

Իսկ այդ նպատակին հայոց հասարակութիւնը կարող է հասնել միայն մի միջոցով՝ հիմնելով մի հաստատ թարգմանողական ընկերութիւն:

Այդ ընկերութեան հիմնարկութեան համար նախ հարկաւոր է ի հարկէ դրամագլուխ, որ կարող է կազմվել բաժանորդական ընկերութեամբ և երկրորդ՝ հարկաւոր է զարգացած և լեզու իմացող անձերից մի խմբագրական մասնաժողով կազմակերպել, որի պաշտօնը լինէր որոշել ներկայացրած նիւթի տպագրութեան համար պիտանի լինելը կամ չը լինելը:

Թարգմանողական ընկերութիւն ասելով, մենք չենք կամենում ասել, որ այդ տեսակ ընկերութիւնը, եթէ նա հիմնվի, սահմանափակի իր գործունէութիւնը միմիայն թարգմանական նիւթեր տպելով, այլ նա կարող է, եթէ յարմար ինքնուրոյն նիւթ էլ ձեռք բերի, հրատարակել և ինքնուրոյն գրվածները:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՕՆ

Թիֆլիսի ամառային թատրօնում բարեգործական նպատակով ապրիլի 27-ին մի ներկայացում տրվեցաւ, որ, ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներին, կազմած էր երկու թատրօնական գրուածներից՝ «Դանդան Գէվօ» (George Dandin) Մօլիէրի թարգ. ֆրանսիերէնից պ. Գ. Սունդուկեանի և «Անանուն Կատակ» վօդըվիլ, փոխադրութիւն պ. Գ. Չմշկեանի: Առաջին պիեսան ներկայացրին հայ դերասանները մասնակցութեամբ Թիֆլիսի հասարակութեան հին ծանօթ պ. Սուքիասեանցի, իսկ երկրորդը կատարեցին սիրողները մասնակցութեամբ տ. Սաթինիկ-Չմշկեանի: Խօսելով առաջին պիեսի վրա մենք կը պահպանենք այն անունները, որոնց նշանակել է պ. Թարգմանիչը: Դանդան Գէվօն (պ. Սուքիասեանց) պսակված է Զանգիբաշի (պ. Չմշկեան) Նարնարխա (տ. Սաթինիկ-Չմշկեան) աղջկայ հետ: Հասակն առած ամուսինը նկատում է, որ իր երիտասարդ կինը իրան անհաւատարիմ է գտնվում և կամենում է ազատվել նրանից, բայց վախենում է ազնուական ծնողներից, որոնք ամեն մի դէպքում պատրաստ են սուր գործածել, երբ գործը իրանց պատուին է վերաբերում: Գէվօն պէտք է ապացոյց ունենայ ծնողներին հաստատելու համար իր կնոջ անհաւատարմութիւնը: Գէվօն գտնում է ապացոյցը. Նարնարխայի սիրահար Սուրաթ-բէգի (պ. Մէլիք-Ադամեանց) Շէշխուն ծառան (պ. Տէր-Դաւթեան) չը ճանաչելով Գէվօին իբրև գաղտնիք պատմում է նրան, որ իր պարոնը

ՖԵԼԻԵՏՕՆ

Հայոց ազգը հանելուկ է:—Փողը ինչի համար է:—Դիզել կամ աննպատակ ծախսել:—Խօսակցութիւնը «Մշակի» մասին: Կլասիցիզմ և Պիսարեվ:—Տաժանակիր աշխատանք և մեր ուսումնարանները:—Մեր հոգևոր դպրոցները:—Ներսիսեան դպրոցը և նրա հոգաբարձուները:—Ինտելիգենցիա:—Ապրիլի 27-ի ներկայացումը:—Սունդուկեանցի Մօլիէրից թարգմանութիւնը:—Իշխան Միքայէլ Բէհբութեան:—Թատրօնի դահլիճի պատկերը ապրիլի 27-ին:—Հայոց լեզուն, դպրոցը, գրականութիւնը լրագրութիւնը և թատրօնը:—Տիրացուներ:—Հակառակ բանակը:—Աւագանիները և պ. Կասումօվ:—Լուսաւորութեան նախատակ:—Մեր քաղաքային ինքնավարութիւնը:—Մի պատկեր մեր Դումայի նստերից:—Թիֆլիսի փողոցների մթութիւնը.—Պ. Տվիգլ և ստորերկրեայ լուսաւորութիւնը:

—

Հայոց ազգը մի զարմանալի հանելուկ է:

Հազար տարիներ ապրում է այդ ազգը, գործում է, աշխատում է, ապահովացնում է իրան նիւթապէս, տնտեսապէս բարւոքում է իր դրութիւնը, դիզում է փողերը,—բայց այդ դիզած փողերը հայը երբէք չէ գործածում իր և իր նմաններին օգտաւէտ լինելու համար:

Հայը փողերը դիզելու մէջն է տեսնում բոլոր բաւականութիւնը, կեանքի միակ նպատակը:

Հայը բոլորովին զուրկ է հասարակական ոգուց, նա չէ կարող հասկանալ, որ մի հարուստ մարդ կարող անէր աշխատել, օգուտ բերել իր ազգին....

Ահա, օրինակ, ինչ խօսակցութիւններ են պատահում մեզանում:

Մի հայ վաճառական պատահում է մի հայ խմբագրին և ասում է՝

—Ես ձեզ կը համարձակվէի մի խորհուրդ տալ՝ թողեցէք ձեր լրագրի հրատարակելը, դուք ձեր անձնական գործերն էլ պէտք է կարգադրէք....

—Մին միւսին չէ արգելում, պարոն: Եւ ինչ զանազանութիւն կը լինէր իմ և մի հաստափոր հայ վաճառականի, կամ մի վատնող հայ հարուստ չըջմոլիկի մէջ, եթէ ես էլ նրանց պէս կեանքիս մէջ ոչինչ բարոյական նպատակ չէի ունենայ, եթէ ես առաջինի պէս իմ կեանքիս նպատակը կը չինէի փողերը աննպատակ դիզելու, կամ երկրորդի պէս հօրից ժառանգած փողերը աննպատակ ծախսելու....

Բայց այդ բաւական չէ որ հաստափորները այդ տեսակ դատողութիւններ են անում,—բայց նոյն դատողութիւնները լսվում են համալսարանական հայ երիտասարդների բերանից:

—Ես հաւատացած եմ որ «Մշակը» ապագայ չունի, ասում է բարձր ուսում ստացած հայ երիտասարդը:

—Ինչի վրա էք հիմնում ձեր կարծիքը:

—Որովհետև «Մշակի» մէջ նոյն բաներ կան, ինչ որ ամեն ուրիշ լրագրում. օրինակ ռուս անգլական լրագրում կարդացի թէ լորդ Դէրբի իր պաշտօնից հրաժարական է տուել և նոյն լուրը տպված եմ տեսնում և «Մշակի» մէջ....

—Դուք խօ չէք կարող պահանջել որ «Մշակը» միւսած լրագիրներին չը նմանվելու համար տպէր թէ՝ լորդ Դէրբի հրաժարական չէ տուել իր պաշտօնից: Ի հարկէ քաղաքական լուրերը նոյն կը լինեն բոլոր լրագիրներում. խօ չէ կարելի լուրեր հնարել... Բայց «Մշակը» ունի բազմաթիւ ինքնուրոյն յօդուածներ, որոնք բոլորովին տարբեր են միւս լրագիրների յօդուածներից.

—Մենք ժամանակ չունենք ինքնուրոյն յօդուածներ կարդալ, պատասխանում է բարձր ուսում ստացած հայը:

***

Բայց այդ ինքնուրոյն (օրիգինալ) յօդուածների մէջն է մի լրագրի բոլոր ոյժը, այդ յօդուածներն են, որոնք մի լրագրին նշանակութիւն են տալիս և կրթողական ազդեցութիւն ունեն կարդացող շրջանների վրա:

Վեր առնենք, օրինակի համար, «Մշակի» մէջ նորերումս տպված «Կլասիկական ուսման» վրա յօդուածները: Բացի մեր լրագրից տեղական թերթերից ոչ մին չը խօսեց այդ նշանաւոր խնդրի վրա: Ասում են որ «Մշակը» ինտելիգենցիայի համար չէ հրատարակվում, բայց կլասիկական ուսման վնասակարութեան մասին յօդուածների ընթերցանութիւնը շատ օգտաւէտ կը լինէր մեր հասարակութեան բարձր դասի, մեր ինտելիգենցիայի համար:

Բաղդաւորապէս մենք այս օրերս առիթ ունեցանք համոզվել որ մեր թերթը կարդում են նոյն իսկ գիմնազիստները, ուսումնասիրում է մեր ուսում առնող երիտասարդութիւնը: Մենք լսեցինք, մինչև անգամ, որ կլասիցիզմի վրա մեր գրած յօդուածները կարդալուց յետոյ, մեր կլասիկական գիմնազիայի հայ աշակերտներից մի քանիս վճռել են թողնել կլասիկական գիմնազիա և անցնել րէալական ուսումնարան....

Ռուս նշանաւոր պուբլիցիստներից մին, Պիսարեվ, ասել է իր յօդուածներից մինի մէջ որ մեր միջնակարգ ուսումնարաններում ընդունված սիստեմը և աշակերտների մտաւոր աշխատանքը նման է տաժանակիր աշխատանքներին դատապարտվածների կատարած գործին: Այդ ողորմելիներին պատժելու համար շատ անգամ ստիպում են կատարել հետևեալ գործը՝ մի տեղ ածված է լինում աւազ և դատապարտվածների վերակացուն ստիպում է դատապարտվածին փոքր առ փոքր տեղափոխել աւազի կոյտը մի ուրիշ տեղ, իսկ երբ որ ամբողջ աւազը տեղափոխված է լինում, այն ժամանակ նորից ստիպում են դատապարտվածին աւազը տեղափոխել իր հին տեղը... և այդպիսի ապարդիւն, ինքն ըստ ինքեան աննպատակ աշխատանքը շարունակվում է տարիներով: Շատ անգամ տաժանակիր աշխատանքին դատապարտվածները խելագարվում են այդ տեսակ աշխատանքից:

Մեր գիմնազիաներում ընդունված դաստիարակութեան սիստեմը շատ նման է այդ տեսակ աննպատակ գործունէութեանը և զարմանալի չէ որ գիմնազիստներից շատերն էլ գժվում են:

***

Իսկ մեր հայոց ուսումնարանները, մեր հոգևոր միջնակարգ դպրոցները, միթէ նոյն աննպատակ սիստեմային չեն հետևում, կը հարցնեն մեզ, միթէ նրանց մէջ ընդունված դաստիարակութեան սիստեմը նոյնպէս չէ տանում աշակերտներին դէպի խելագարութիւն...

Այդ կողմից պէտքէ խոստովանվել որ մեր դպրոցները բարձր են գիմնազիաներից: Ոչ մի վիճակագրական տեղեկութեան մէջ չենք տեսնում որ մեր հայոց դպրոցների աշակերտները մտնէին հիւանդանոցների խելագարների բաժինը իրանց ուսումից բժշկվելու համար, բայց մեր տեսուչներից, վարժապետներից, վերակացուներից և հոգաբարձուներից շատերի մասին նոյնը չենք կարող ասել....Նրանցից շատերը միայն այն պատճառով չեն մտնում հիւանդանոց, որովհետև գիտեն, թէ այն ժամանակ մեր ուսումնարանների մեծ մասը զուրկ կը մնային տեսուչներից, ուսուցիչներից և հոգաբարձուներից:

***

Խօսելով մեր հայոց դպրոցների մասին, յիշեցի որ վաղուց է արդէն ոչինչ չէ լսվում Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի մասին:

Ի՞նչ է անում այդ դպրոցը: Ի՞նչ են անում նրա հոգաբարձուները: Ընթերցողը յիշում է ինչպէս նոր հոգաբարձուները ընտրութեան ժամանակ աշխատում էին յաղթել հին կուսակցութիւնը և ամեն տեսակ միջոցներ գործ էին դնում որ

Նարնարխայի հետ անհարազատ կապեր է հաստատել։ Գէվօն բոլորը պատմում է իր ազնուական աներոջ և զոքանչին (տիկին Ձանգիբաշ, տ. Շամիրամ), որոնք սկզբից չեն հաւատում, բայց յետոյ բացատրութիւն են պահանջում իրանց աղջկանից և երիտասարդ սիրահարից, բայց խորամանկ կինը այնպէս է խօսում, որ համոզում է ծնողներին իր անմեղութեան մէջ և մի և նոյն ժամանակ հասկացնում է երիտասարդին, որ պատրաստ է նրա բոլոր առաջարկութիւնները ընդունել։ Գէվօն սրտում համոզված, որ իր կինը մեղաւոր է, ստիպված է ներողութիւն խնդրել երիտասարդից։ Երկրորդ և երրորդ գործողութիւնների մէջ մի և նոյնը շարունակվում է նոր ծիծաղելի դիրքերով, որոնք Մօլիէրի գրուածների մէջ այդքան առատ են։ Օրինակ երկրորդ գործողութեան մէջ, Գէվօն գտնում է Նարնարխայի սիրեկանին իր տան մէջ, կամենում է կանչել իր կնոջ ծնողներին, իր ասածի ճշմարտութիւնը հաստատելու համար, բայց նրանք իրանք գալիս են։ Նարնարխան նկատում է, որ ծնողները լսում են իր խօսակցութիւնը սիրահարի հետ և վերաւորված անմեղութիւն է ներկայացնում և յանդուգն երիտասարդին պատժելու համար վերցնում է փայտ և սկսում է իբր թէ նրան ծեծել, բայց իսկապէս հարուածները իր ամուսնի ուսերի վրա է իջեցնում։ Նարնարխան կրկին արդարանում է իր ծնողների առաջ և Գէվօն մնում է յիմարացած։ Երրորդ գործողութեան մէջ Գէվօի կինը իր սիրեկանին կէս գիշերին rendez vous է նշանակում։ Ամուսինը իմանում է, և իսկոյն ծառային ուղարկում է իր կնոջ ծնողներին կանչելու, իսկ ինքը ներսից փակում է դուռը։ Երբ կինը վերադառնում է, նկատում է որ բռնվել է։ Նա բոլոր կանացի աղաչանքները և փաղաքշանքները գործ է դնում, որ ամուսինը դուռը բաց անի, խոստովանվում է իր սխալը, խոստանում է ուղղվել բայց ամուսինը անողոք է։ Կինը դարձեալ խորամանկութեան է դիմում, նա ցոյց է տալիս իբր թէ իրան սպանեց, որ ծնողների յանդիմանութիւնը չը տանայ։ Ընկնում է գետին, ներկայացնում է մեռնողին։ Գիշեր ժամանակ Գէվօն չէ տեսնում իր ամուսնուն։ Նա վախենում է, հեռանում է պատուհանից և իջնելով ներքև, դուռը բաց է անում իր մեռնող կնոջը տեսնելու։ Այդ ժամանակ Նարնարխան դրան ետևը ծածկված էր։ Հէնց որ Գէվօն դուրս է գալիս, նա իր Վարդխախար (օր. Ֆօն-Բրեներ) աղախնի հետ, որ ամեն դէպքում օգնում էր իր տիկնոջը, մտնում է ներս և դուռը փակում։ Գալիս են պ. և տ. Ձանգիբաշները։ Նարնարխսան գանգատվում է, որ իր ամուսինը ամեն գիշեր դուրսն է մնում, հիմա էլ հարբած տանից գլխարկի վերադարձել է։ Գէվօի երդումներին ոչ ոք չէ հաւատում, դարձեալ նա է մեղաւոր, դարձեալ նա է ստիպված ներողութիւն խնդրել։

Մենք պատմեցինք պիեսայի միայն չոր ու ցամաք բովանդակութիւնը, բոլորովին չը փորձելով անգամ ներկայացնել Մօլիէրի այն ծիծաղելի դիրքերը, որոնք բոլոր ժամանակ հասարակութեանը ուրախ են պահում։

Պ. Գ. Սունդուկեանը, որ հայ հասարակութեան մի շարք գեղեցիկ թատրօնական գրուածքներ է ընծայել, այս անգամ իբրև թարգմանիչ նա մի նոր դէբիւտանտ էր։ Մենք շատ ուրախ կը լինէինք եթէ այս ներկայացմանը տեսնէինք պ. Սունդուկեանցի մի նոր ինքնուրոյն գրուածք, իսկ իրան բեմի վրա ծածկված հասարակութեան ուղևորված ծափահարութիւններով։ Խօսենք թարգմանութեան վրա։

Պ. Սունդուկեանը Մօլիէրը թարգմանել է Թիֆլիսի բարբառով։ Թէ նրա ոճը, դարձուածները այդ բարբառի մէջ շատ լաւ են, մենք չենք կասկածում։ Գուցէ պ. Սունդուկեանը միակ է ամբողջ հայ հասարակութեան մէջ, որ այդպէս լաւ է իմանում իր մայրենի սիրած բարբառը։ Մենք իսկապէս պէտք է խօսենք այն բանի վրա, ինչ որ ունենք աչքներիս առաջ, բայց չենք կարող չը յայտնել այն ճշմարտութիւնը, որ Մօլիէրը, Շեկսպիրը, և այլն այդ տեսակ կլասիկների գրուածները պէտք է այնպիսի լեզուով թարգմանվեն, որ կարողանայ գրուածքի ոգին, բնաւորութիւնը նոյն իսկ բնագիրը, եթէ ոչ իսկութեամբ ներկայացնել, գոնէ մօտաւորապէս. գոնէ թարգմանութիւնը լինի բնագրի մութ ֆօտօգրաֆիան։ Մօլիէրը հնութիւն է։ Նրա մէջ այնպիսի բաներ կան, որոնք բոլորովին համապատասխան չեն թէ ներկայ կեանքին և թէ թատրօնական արհեստի ներկայ պահանջներին. և եթէ հասարակութեանը կամենում ենք ցոյց տալ այդ հնութիւնը, ծանօթացնել դրա հետ, պէտք է աշխատենք ցոյց տալ բնագիրը այնպէս, ինչպէս որ նա կայ։ Նոյն լեզուով, որով գրած է, նոյն հագուստներով, պէտք է ներկայացնենք այն ժամանակի պիեսները, նոցա ոգին և մաքերի ուղղութիւնը, սովորութիւնները, լաւ և վատ կողմերը, որ ժամանակից մնացել է ներկայ սերունդին այդ հնութիւնը։ Բայց եթէ հասարակութիւնը չէ կարող նոյնութեամբ տեսնել այդ հնութիւնը, պէտք է աշխատենք որքան կարելի է մօտ լինել բնագրին։ Մի քանի օրինակ բերենք։ Դիցուք թէ ուզում ենք մի երևելի հին դարերի քանդակագործի սանդղուածը ցոյց տալ որ և է հասարակութեանը, բայց նրա բնագիրը չենք կարող ձեռք բերել, նա գտնվում է որ և է թանգարանի մէջ, նա միակ է։ Թող լինի դա Վեներայի արձանը։ Մենք շինում ենք նոյնանմանը և աշխատում ենք որքան կարելի է մօտ լինել։ Ի՞նչ կասէիք, եթէ Վեներայի գլխին պասկի տեղ, չէքիլա և ճակատի աղլուխ դնէինք։ Հասարակութիւնը կը հաւանէր արձանը, որովհետև նա գեղեցիկ է, թէպէտ աղաւաղված, բայց եթէ մենք կամենում էինք հասարակութեան հաւանութիւնը միայն տանալ, էլ ու՞ր էինք թանգարանից Վեներայի արձանի նմանութիւնը բերում, մի՞թէ չէինք կարող մի գեղեցիկ արձան շինել և այն ցոյց տալ, որ նոյնպէս կը հաւանէր հասարակութիւնը։ Ի՞նչ հարկաւոր էր Մօլիէրը ընտրել հասարակութիւնը ծիծաղեցնելու համար։ Մի՞թէ չէր կարելի ծիծաղեցնել ժողովուրդը ներկայացնելով հանգ. Մ. Տէր-Գրիգորեանի «Պառաւներին խրատը», կամ «Էս էլ քի մօցիքլութիւնը»։

Դիցուք թէ պ. Սունդուկեանը թարգմանեց Մօլիէրը Թիֆլիսի բարբառով այն հասարակութեան համար, որ չը գիտէ գրական լեզու, որ սիրում է Թիֆլիսի բարբառը (սիրողների թւում ինձ էլ կը գասեմ), այնուամենայնիւ նա իր նպատակին չը հասաւ, նա հասարակութեան այն մասն էլ Մօլիէրի հետ չը ծանօթացրեց։ Գուցէ մենք շատ խիստ ենք դէպի այդ թարգմանութիւնը, այդ մեղփոյթ չէ, ցաւալի կը լինէր միայն այն ժամանակ, եթէ սխալված լինենք։

Ինչ կը վերաբերի խաղին, պէտք է ասել, որ ամբողջութիւնը վատ էր։ Տեղեր էին պատահում, օրինակ Գէվօի ծեծելը, որոնց անպիտան կատարելը չափը անցնում էին։ Պ. Մէլիք-Ադամեանց խօսող մեքենայ էր։ Օր. Ֆօն-Բրեներ, տ. տ. Սաթինիկ-Ձմշկեան և Շամիրամ բոլորովին չէին համապատասխանում իրանց դերերին և ոչ մէկ դերի կատարելը դրանց բանը չէր։ Լաւ կատարեցին իրանց դերերը պ. պ. Սուքիասեանց, Ձմշկեան և Տէր-Դաւթեան։ Աւելի լաւ կատարել Գէվօի դերը, քան թէ կատարեց պ. Սուքիասեանցը, մենք չէինք պահանջի, ափսոս որ պարոնը երկար ժամանակ Թիֆլիսի հասարակութիւնը իր գեղեցիկ խաղից զրկելուց յետոյ, երևաց այդպիսի անշնորհակալ կրաւորական դերի մէջ և վաղեմի աջողութիւնը չունեցաւ։

«Անանուն Կատակ» վօդըվիլը շատ անգամ է ներկայացրած, բայց ոչ մի անգամ այդպիսի աջողութիւն չէ ունեցել, որքան այս անգամ։ Վօդըվիլի ամբողջութիւնը լաւ էր, բայց իշխան Մ. Բէհբութեան, որ Փուչպուչեանի դերը կատարեց մանաւանդ լաւ էր։ Իշխան Բէհբութեանը թէ իր գրիմով, թէ շարժուածքներով և թէ խաղով բոլորովին համապատասխան էր իր դերին։ Բէհբութեանի միակ պակասութիւնը հայոց լեզուի չիմանալն էր, բայց այդ ներելի է մի մարդու, որին կեանքի մէջ մի քանի անգամ է միայն պատահել մայրենի լեզուով բառեր արտասանել։ Աւելի լաւ խաղ մենք փորձված դերասանից չէինք պահանջի։

Վերջացնելով մեր յօդուածը, չենք կարող մեր համակրութիւնը չը յայտնել թէ ներկայացում կազմողներին և թէ պ. Գ. Սունդուկեանին իր անդադար աշխատանքների համար, որ նա անում է հայ թատրօնի գործի առաջադիմութեան համար։

Յ. Տէր-Գրիգորեանց

իրանք ընտրվեն։ Վերջապէս ընտրվեցան, — բայց ինչ չինեցին։ Նոքա, որոնք անխնայ յարձակվում էին հին հոգաբարձուների դէմ ու նրանց գործունէութիւնը խստութեամբ քննադատում էին, իրանք ինչ արին.... Նրանք, ասում են, շատ անկանոն կերպով հաւաքվում են հոգաբարձական ժողովի նստերին և միայն ստորագրում են թըղթերը, — աւելի ոչինչ։

Բայց յիշեցէ՛ք ինչ մարդիկ են նստած հոգաբարձական ժողովի մէջ, — մեր Թիֆլիսի ամբողջ հայոց ինտելիգենցիան....

* * *

Ինտելիգենցիա խօսքը արտասանելով ակամայ յիշեցի ապրիլի 27-ի հայոց ներկայացումը Թիֆլիսի թատրօնում.

Երբէք չեմ տեսել մեր թատրօնում հայոց ներկայացման ժամանակ այն տեսակ ընտիր հասարակութիւն, ինչպէս ապրիլի 27-ին։

Ներկայացումը բարեգործական նպատակով էր, բայց այդ չէր պատճառը որ թատրօն լի էր մեր բարձր դասի գեղեցիկ օրիորդներով և կանանցով, մեր ինտելիգենցիային պատկանող երիտասարդներով... Որտեղ և նայէիք, կը նկատէիք մարդիկ, կանայք և օրիորդներ, որոնք կամ մի խօսք հայերէն չեն իմանում, կամ եթէ գիտեն էլ, երբէք չեն խօսում իրանց շրջաններում և ընտանիքում իրանց մայրենի լեզուով....

Ի՞նչ էր պատճառը որ այդ տեսակները եկան թատրօն....

Գուցէ Սունդուկեանցի թարգմանած Մօլիէրի պիէսան է որ գրաւեց ամենքին, — բայց Սունդուկեանցը այդ պիէսայից հազար անգամ աւելի աջող, ինքնուրոյն, կենդանի պիէսաներ է ընծայել մեր գրականութեանը, որով կը ստանայ պատմական անուն մեր թատրօնի գրականութեան մէջ, իսկ ապրիլի 27-ին նրա ներկայացրած պիէսան միայն թարգմանութիւն է, այն աջող կամ անաջող լինելու մասին դեռ կարելի է վիճել....

Գուցէ այդ պիէսայի ներկայացողներն են որ գրաւեցին ամենքին, — բայց նրանք բոլորն էլ վաղուց ծանօթ են մեր հասարակութեանը... Գուցէ այն է եղել մեր հասարակութեան համար գրաւիչ զօրութիւն որ մի օտարուհի, օրիորդ Ֆօն-Բրէնէր, համաձայնվում է դուրս գալ հայոց բեմ, երբ որ հայուհիներից շատերը խորշում են այդ քայլն անելուց, — բայց օրիորդը առաջին անգամ չէ որ անում է այդ գովելի քայլը.... Գուցէ «Անանուն կատակ» պիէսան է որ պատճառ է եղել որ այնքան բազմաթիւ և այնքան ընտիր հասարակութիւն գումարվեցաւ թատրօնում, — բայց այդ պիէսան վաղուց ծանօթ է Թիֆլիսի հայ հասարակութեանը և շատ անգամ տեսնվեցաւ մեր բեմի վրա....

Ուրեմն ինչ էր պատճառը....

Պատճառը այն էր որ այդ ներկայացման մէջ առաջին անգամ դուրս եկան բեմը երկու նոր սիրողներ՝ պ. պ. Մէլիք-Փաշայեան և իշխան Միքայէլ Բեհբութեան (Միքայէլ Պետրոսեան անունով)։

Ո՞վ է պ. Մէլիք-Փաշայեան. նա մի պատակ-ան, բուն հայ երիտասարդ է, Թիֆլիսցի չէ. Թիֆլիսի այն շրջանին որ լցնում էր թատրօնը ապրիլի 27-ին, մեծ մասամբ բոլորովին անյայտ.. ուրեմն դրա անունը լսելով որքան էլ լաւ խաղար նա, այն հասարակութիւնը չէր հաւաքվի թատրօնում....

Բայց գլխաւոր պատճառը ներկայացման աջողութեան իշխան Բեհբութեանն էր.

— Դուք գիտէք ով պիտի խաղայ այսօրվայ ներկայացման մէջ, հարցնում էին միմեանց ռուսերէն լեզուով հայ տիկինները, պատահելով միմեանց փողոցում թատրօնից առաջ։

— Ո՞վ է, չը գիտեմ։

— Իշխան Միքայէլ Բեհբութով։

— Ի՞նչ Բեհբութով։

— Միրզա Բեհբութով։

— Միթէ, ինչ էք ասում, և նա պէտք է խաղայ հայերէն լեզուով.... Նա, ինչքան գիտեմ, մի խօսք չէ իմանում հայերէն։

— Այո, նա պէտք է խաղայ, և այդ բաւական չէ՝ նա կուպլէտներ կերգէ նոյնպէս հայերէն լեզուով։

— Ուրեմն ես անպատճառ գնում եմ թատրօն։

Ներկայացումն սկսվեցաւ «Ժորժ Դանդէն» անցաւ։ Վարագոյրը բացվեց, սկսվեցաւ «Անանուն կատակ»։ Տիկին Սաթինիկ և պ. Մէլիք-Փաշայեան բեմի վրա էին. Պ. Մէլիք-Փաշայեան դուրս եկաւ։ Տիկին մնաց մենակ բեմի վրա ծառայի հետ։ Բեմի դուռը բացվում է և մտնում է իշխան Բեհբութեանց պարոն Փուչփուչեանի դերում.... Սաստիկ ծափահարութիւններ լսվեցան թատրօնի մէջ։ Պարոնի գրիմը շատ աջող էր՝ նա իսկ և իսկ ներկայացնում էր մի դարտակ ֆրանտի տիպը։ Ամենքը լարեցին իրանց ուշադրութիւնը, ամենքը կենտրօնացրին իրանց հայեացքը իշխան Բեհբութեանի վրա, ամենքին զբաղեցնում էր, հետաքրքրում էր այն, թէ ինչպէս նա կարտասանէ իր առաջին խօսքը հայերէն լեզուով, նա որ իր ծնունդով, իր դրութեամբ, իր շրջանով, ընտանեկան կապերով՝ բոլորովին հեռու էր հայախօս շրջաններից։

Հասարակութիւնը նայում էր նրա վրա ինչպէս մի մայր, որ սիրով, անհամբեր սրտով և երկիւղով սպասում է իր մանուկի առաջին թոթովանքը....

Նա սկսեց խաղալ, նա խօսեց, խաղաց, երգեց, կատարեց իր դերը։ Նա արտասանում էր քիչ շատ օտարի պէս հայերէն բառերը, նրա արտասանութիւնը, հայոց լեզուի կազմակերպութեան նրան անծանօթ լինելը, նրա հայոց լեզուի չը տիրապետելը վկայում էին, որ հայերէնը երբէք չէ եղել նրա համար մայրենի լեզու, — բայց նա լաւ երգեց և հիանալի կերպով խաղաց. Նա կատարեալ աջողութիւն ունեցաւ։

Թատրօնը լի էր իշխանի բարեկամներով, ազգականներով, իր շրջանին պատկանող մարդիկներով.... Նրանք իրանց աչքերին, երևի, չէին հաւատում որ տեսնում են նրան հայոց բեմի վրա, ականջներին չէին հաւատում որ նրա բերանից լսում են այն լեզուի հնչիւնները, որ երբէք չեն լսել նորա բերանից իրանց շրջանում... Նրանց երեսից երևում էր թէ զարմանում էին որ այդ երիտասարդը յանդգնում է՝ հայերէն չիմանալով, դուրս գնալ հայոց բեմը, բայց մանաւանդ զարմանում էին որ հայոց հասարակութիւնը նրան այնքան լաւ է ընդունում....

* * *

Մի եօթ, ութ տարի առաջ հայոց լեզուն, հայոց դպրոցը հայոց լրագրութիւնը, հայոց գրականութիւնը, հայոց թատրօնը, — միմիայն տիրացուների ձեռքումն էր։

Այդ չոր ու ցամաք, այդ ապարդիւն շրջանը այն մեծ օգուտ բերեց ազգին, որ պահպանեց մինչև այժմ այդ բոլոր հայոց գործիչները, — բայց տարածել, ժողովրդացնել, տարրացնել միտքը, գաղափարը՝ նրա գործը չէր....

Հարկաւոր էր որ դուրս գային հակառակ բանակի մարդիկ, որոնք մօտենալով ժողովրդին, իրանց ձեռքը վեր առնէին այդ գործիչները, — և այն ժամանակ մայրենի լեզուի, լրագրութեան, ուսումնարանի, թատրօնի գործը պիտի աջողվէր....

* * *

Ամեն տեղ և միշտ այսպէս է եղել։ Երբ որ եզուիտական ուսումնարանից դուրս է գալիս մի մարդ որ ազատամիտ մաքեր է յայտնում, — ազատամիտ ուղղութեան մաքերը աջողվում են հասարակութեան մէջ։ Երբ որ աբեղան սկսում է քողքել հնացած եկեղեցական կար-

ՆԱՄԱԿ ՍՈՒՐԱՄԻՑ

25-ին ապրիլի

Յայտնի է բոլորին, որ մեր ծխական գիւղացիների, եթէ ոչ բոլորը, գոնէ մեծ մասը, իր գոյութիւնը պահպանում է եկեղեցուց ստացած արդիւնքից — մոմավաճառութենից, գանձանակից, մանր նուէրներից և այլն։ — Իսկ դորա կառավարողը ի հարկէ երեսփոխանն է, որը վարվում է ինչպէս իր ցանկութիւնն է, ուպէս իր խիղճը թոյլ է տալիս....

Խօսելով մասնաւորապէս Սուրամի սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցու երեսփոխանի վրա. չէ կարելի ցաւելով չասել, որ այս անուս և հին մարդը ամենևին անյարմար է իր պաշտօնի մէջ. Տասն և ութ տարի է մեր հոգևոր կառավարութիւնը այսպիսի մի մարդուն թողել է իր պաշտօնի մէջ, չը պահանջելով սրանից ոչ մի հաշիւ և ինչ հաշիւ կարելի է պահանջել այն մարդուց որ չունի ոչ մի գրաւոր եկ և ծախ ցուցակ։

Բայց չը պէտք է մոռանալ որ այս եկեղեցին մոմավաճառութենից և ուրիշ նուէրներից, որ առատութեամբ է լինում, տարեկան, ինչպէս ասացին գործին տեղեակ մարդիկ, մօտ 700 րուբլ է ստանում։

Այդ եկամուտից տեղիս ծխական ուսումնարանը տարեկան ստանում է 1864 թ. *) սկսած հանգուցեալ Մատթէոս կաթողիկոսի տնօրէնութեամբ 110 ր. ուրեմն տարեկան զուտ գումար երեսփոխանի մօտ մնում է 690 ր., որ եթէ հաշուենք 18 տարի չարունակ կը կազմի 12,420 ր.։ Այս գումարից եկեղեցու, կաթողիկէի և ուրիշ մանր կարկատանների համար 5,000 ր. ծախս եթէ հաշուելու լինէինք, պ. երեսփոխանի մօտ պէտք է մնացած լինի զուտ փող 7,420 ր., չը հաշուելով դորա տոկոսը այսքան ժամանակամիջոցում... Իսկ եթէ իրան, երեսփոխանին հարցնես թէ ինչու մինչև այժմ եկեղեցու կաթողիկէն մնացել է կիսատ, ինչու եկեղեցու մէջ, կանանց դասում վերևից ջուր է կաթում, ինչու տէր տէրը չունի մի օրինաւոր սաղաւարտ, չը կայ մի չապիկ տիրացուների համար։ — Նրա պատասխանը անշուշտ լինելու է փող չը կայ, եկեղեցին աղքատ է, չունի եկամուտ և այլն... և ում պէտք է սրա մէջ մեղադրել՝ անուս, ագէտ ժողովրդին, որը կարծում է թէ երբ ինքը իր փողերը գցում է պատկերի առաջ կախած արկղի մէջ, գիշերով այն սուրբը բաց է անում արկղը, հանում է փողերը և իր համար ուտելու կերակուր է առնում և այդ պատճառով ամէն օր դատարկ է լինում, թէ մեր հոգևոր վարչութեան, որի վրա սուրբ պարտականութիւն է դրած հսկել եկեղեցական գումարների կանոնաւոր գործածութեան։

Մեր պարոն երեսփոխանը գանգատվում է որ եկեղեցու եկամուտը տարուց տարի նուազում է, այն չէ այժմ, ինչպէս քանի մի տարի առաջ և ժողովրդի սիրտը շատ սառել է դէպի եկեղեցին... բայց միթէ մոռանում է պարոնը որ ժողովուրդը այժմ զարթել է իր քնից, նա տեսնում է որ իր տուած փողերը անշունչ պատկերը չէ ուտում։ Այստեղ հարկաւոր է յիշել մի անցք։ Դոնաբացի ժամանակ երեկոյեան եկեղեցում, երբ սովորութեան համեմատ առաջարկութիւն եղաւ ժողովրդին եկեղեցուն փող նուիրել, հարուստներից մէկը հանեց գրպանից փող ու վրդոված բղաւեց. «Բաւական է ինչ մինչև այժմ առանց ցուցակի, առանց հաշուի հաւաքել էք ու պահել... ձեզ պէս մենք էլ գիտենք փող դիզել. եթէ ես վրացիների եկեղեցին մեծացնելու, նոր, մեծ զանգակ գնելու համար չեմ խնայել իմ փողերս, միթէ իմ մօր, — եկեղեցուն, իմ սուրբ հայր Լուսաւորչին տալուց կը փախչեմ», և իր փողերը դրեց գրպանը. միւսներն էլ սրա օրինակին հետևեցին։

Երկու տարվայ ընթացքում մենք միայն մի անգամ ենք տեսել այստեղ, չը գիտեմ Ախալքալաքի էր թէ Գորու գործակալ, որ մենակ երեսփոխանի հետ մտաւ եկեղեցի, փսփսաց երեսփոխանի հետ գանձարանի արկղի մօտ ու հեռացաւ, ահա, այդ էր հաշուատեսութիւնը. ժողովուրդը շատ վրդոված է այդ երեսփոխանի վրա և սպասում է հոգևոր վարչութեան տնօրինութեան։

Վ.

*) Այդ թւականից առաջ չարունակ այդ գումարը ուղարկվում էր Գորու ծխական ուսումնարանին։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք «Արարատ» ամսագրի մարտի տետրակը։ Այդ տետրակի մէջ առանձին հետաքրքիր բան մեր ընթերցողների համար չը կայ։

—

Մեզ պատմում են, որ Կասումովի մօտ մանող աւազակները, ապրիլի 26-ին տարել են հարիւր րուբլ փող, երեք ժամացոյց և երեք արծաթեայ գօտիները։

—

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ եղանակը շատ փոփոխական է։ Անդադար անձրևներ են գալիս։

—

Մեզ պատմում են, որ ԹԻՖԼԻՍԻ Չուղուրէթ անուանված թաղում չարագործները սպանել են գարեջուր ծախող մի իմէրէլին։ Սպանվածը տասն և եօթ տեղ վէրքեր է ունեցել։

—

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

Հեռագիրը յայտնեց թէ արուեստահանդէսը բացված է մայիսի 1-ին (ապրիլի 19։ Մի քանի օրից յետոյ եւրօպական լրագիրները կը բերեն մեզ բացման հանդիսի նկարագրութիւնները։

Պատգամաւորների խորհրդարանում պ. Կամիլ Սէ առաջարկած էր որ կիրակի օրեր ամէն մարդ կարողանայ ձրիապէս մտնել արուեստահանդէս։ Կաբինէտը հակառակվում էր, պատճառ ցոյց տալով թէ այդ հարցը պատկանում է կառավարութեան և ոչ թէ պարլամենտին և թէ կիրակի օրեր արուեստահանդէսին ձրի այցելուներ ընդունելը կը վնասէ տէրութեան գանձին։ Պատգամաւորներից մի քանիսը առաջարկել էին այդ վնասի փոխարէն շաբաթը մէկ կամ երկու օր մուտքի գները աւելացնել որով երկու տեսակ օգուտ կը լինի. նախ որ մուտքի համար բարձր գին նշանակված օրերը շատ մեծ բազմութիւն չի լինի և այցելուները դիւրութիւն կունենան լաւ քննել ամէն բաներ. երկրորդ որ գանձի շահը հասարակութեան շահի հետ յարմարեցրած կը լինի և ժողովրդի մեծամասնութիւնը կարող կը լինի ձրիապէս այցելել արուեստահանդէսը։ Բայց պատգամաւորները ընդհանրապէս նկատողութիւն էին արել թէ երբ կիրակի օրեր ձրի լինի արուեստահանդէսի մուտքը առաջին ամիսներում, շատ բազմութիւն կը լցվի և անտեղութիւնների պատճառ կը լինի. հետևապէս մեծամասնութիւնը կամենում էր որ կիրակի օրերի համար մուտքի գինը շատ էժան որոշվի, մինչև 50 սանտիմ, առաջին ամիսներում. իսկ վերջին ամիսներում մուտքը ձրի լինի կիրակի օրեր։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Փարիզից գրում են ապրիլի 7/19-ին թէ Անգլիան ընդունել է յետ կանչել իր նաւատորմը, եթէ ռուսները քաշվեն Ադրիանապօլ։

— Բերլինից հեռագրում են որ երբ ռուսաց զօրքերը և անգլիական նաւատորմը հեռանան Կ. Պօլսից, Գերմանիան կը թողնի իր միջնորդի պաշտօնը և Վիէննայի կաբինէտը շուտով կսկսի աշխատել որ սկզբնական կօնֆերէնցիայի և կօնգրէսի հաւաքվելու վերաբերեալ հարցերը կարգադրվեն։

— Կալկաթայից գրում են, որ գեներալ Րօսս հրամանատար կը լինի Մալտա ուղարկված զօրքերի։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 ապրիլի։ «Новое Время» լրագիրը հաղորդում է, որ լուր կայ թէ Շուվալօվ չի վերադառնայ իր տեղը, այլ կը ստանայ իշխան Գօրչակօվի թողած արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօնը։ Լօնդօնի դեսպանի կանդիդատ անուանում են պայծառափայլ իշխան Ս. Մ. Վօրօնցօվին։

ԲԵՐԼԻՆ, 29 ապրիլի (11 մայիսի)։ Կէսօրից յետոյ $3^1/_2$ ժամին, երբ Վիլհելմ կայսրը զբօսնելուց վերադառնում էր, ըէվօլվէր արձակեցին նրա վրա մի քանի անգամ։ Կայսրը վիրաւորված չէ։ Չարագործները կալանաւորված են։

ԲԵՐԼԻՆ, 1/13 մայիսի։ Վիլհելմ կայսրին սպանել ցանկացողներից մէկը յայտնվեցաւ որ Սակսօնիայի հպատակ է, ծնված է Լայպցիգում և նրա ազգանունն է Լէման։ Երկրորդ կալանաւորվածը, որ նոյնպէս մեղադրվում է Վիլհելմ կայսրին սպանելու ցանկութեան մասնակցելու մէջ՝ Կրիւգէր ազգանունն է կրում։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, ապրիլի 29-ին։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ $97^1/_8$ ր., երկրորդ $95^1/_8$ ր., երրորդ 95 ր., 25 կոպ., չորրորդ $94^7/_8$ ր., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 230 ր. 50 կ., երկրորդ 226 ր. 50 կ., արևելեան $93^5/_8$ ր., ոսկի 8 ր. 30 կոպէկ։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 23,75 պէնս, ռուսաց 100 րուբլ Գերմանիայի վրա արժէ 202 մարկ 50 ֆէն., Փարիզի վրա 218 ֆրանկ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է, վերջը թուլանում է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, մայիսի 1-ին։ Երեկ հասաւ Ս. Պետերբուրգ կոմս Շուվալօվ։

ԲԵՐԼԻՆ, ապրիլի 30-ին (մայիսի 12)։ Լէման, որ փորձ էր փորձել Վիլհելմ կայսրին սպանելու հերքում է այն, որ նա դիտաւորութիւն ունէր ըէվօլվէր արձակել կայսրի վրա։ Նա հաւատացնում է որ հացի կարօտ մնալով, նա ուզեց փողոցի վրա հրապարակապէս անձնասպանութիւն գործել, որպէսզի հարուստների ուշադրութիւնը դարձնէ գործերի այժմեան դրութեան վրա։ Երկրորդ կալանաւորվածը, Կրիւգէր, ազատված է։

գէրի դէմ, — այն ժամանակ միայն աջողվում է բողոքականութիւնը։ Երբ որ արիստոկրատ իջնում է դէպի ժողովուրդը և նրա կուսակից է դառնում, — այն ժամանակ աջողութիւն են գտնում, տարածվում են և տարբանում են ժողովրդի մէջ ժողովրդական մտքերը։

Երբ որ հայութիւնից, հայախօս շրջաններից հեռու մարդիկ հայութեան կուսակից, մայրենի լեզուի տարածող են հանդիսանում, — այն ժամանակ միայն կարող է աջողվել հայութեան գործը, ազգի կրթութեան և մայրենի լեզուի տարածման գործը։

⁂

Բայց թողնենք թատրոնը։ Բաւական խօսեցինք նրա մասին։

Ամբողջ Թիֆլիսը քանի մի օր է խօսում է այն տխրալի, ցաւալի անցքի վրա որ նորերումս պատահեց Բագրատիօնօվսկայա փողոցի վրա։ Ինչպէս յայտնի է 15 մինչև 20 մարդուց բաղկացած աւազակների խումբը յարձակվեց պ. Կասումովի բնակարանի վրա, կոտրեց բնակարանի դուները, վիրաւորեց խանչալներով և ըէվօլվէրներով թէ իրան պ. Կասումովին, թէ նրա հետ կենողներին, կանանց, երեխաներին և ծառաներին, կողոպտեց տունը և անհետացաւ....

Պ. Կասումով, ինչպէս յայտնի է, քաղաքիս լուսաւորութեան կապալառու է։

Այդ դէպքը ապացուցեց դարձեալ այն յաւիտենական ճշմարտութիւնը, որ շատ անգամ, կամ մեծ մասամբ մարդկային հասարակութիւնը ապերախտ է լինում...Պ. Կասումովն էլ դարձաւ լուսաւորութեան նահատակ, թէև նրա մեզ տուած լուսաւորութիւնը բաւական մութ էր լինում միշտ....

Այո, թէև պ. Կասումով մեզ շատ վատ էր լուսաւորում, շատ քիչ լապտերներ էր պահում փողոցների վրա ու լապտերների մէջ շատ անպիտան նաւթ էր ածում, — բայց էլի լուսաւորում էր... և մենք, այսինքն քաղաքը, չը կարողացանք պաշտպանել մեր լուսաւորողին աւազակների խմբի դէմ.... Դա ապերախտութիւն է....

Այսուհետև ուրեմն և Կասումովի անունը կը շարվի լուսաւորութեան նահատակների պատմական անունների շարքում....

Բայց ինչ տեսակ լուսաւորութեան....նաւթի լուսաւորութեան....

⁂

Խեղճ պարոն Կասումով....Ասում են դժբաղդութիւնը մենակ չէ գալիս.... այլ իր հետ միշտ մի ուրիշ դժբաղդութիւն էլ ընկեր է բերում. Աւազակների նրա տան վրա յարձակման և նրան սաստիկ վիրաւորելու միւս օրը, այն լաստը (պարոմ) որ նա ունէր Կուր գետի վրա, ջուրը տարել էր. Ասում են որ պարոմի վրա գտնվող մի քանի բանուորներ խեղդվեցան։

⁂

Կասումովի դէպքը ինձ յիշեցնում է որ մեր քաղաքային Դումայի մէջ շատ անգամ խօսվել է այն բանի վրա, թէ ինչպէս ապահովացնել մեր քաղաքը պատահող աւազակութիւններից։

Ես, որպէս «Մշակի» աշխատակից, շատ անգամ ներկայ եմ լինում Դումայի նստերին։ Յիշում եմ որ Թիֆլիսի արուեստաւորների կողմից առաջարկութիւն եղաւ որ նոքա յանձն են առնում պահապանների խումբ կազմել և գիշերները պտտել փողոցներում....Դուման վճռեց, կարծեմ ձայնաւոր Սուրգունովի առաջարկութեամբ, շնորհակալութիւն յայտնել Թիֆլիսի արուեստաւորներին, իսկ երբ որ ձայնաւոր Գրիգոր Արծրունի առաջարկեց որ կամ փողով վարձատրեն խեղճ արուեստաւորներին, որոնք քաղաքի մնացած բնակիչների համար պէտք է գիշերապահութիւն անեն, կամ վճռեն, որ քաղաքի բոլոր բնակիչները, առանց բացառութեան, որ դասակարգին և պատկանէին նրանք, հերթով գիշերապահութիւն անեն, — նրա առաջարկութիւնը ի հարկէ չընդունեցին, գուցէ շատերն էլ ծաղրեցին։

Բաւական է եթէ Սուրգունով, բայց մանաւանդ Եւանգուլով մի բանի դէմ են, ամբողջ Դուման էլ այդ խնդրի դէմ կը լինի։

— Դուք հասկացաք ինչ էր ասում Եւանգուլով, հարցրի ես մի անգամ մի ձայնաւորից, Եւանգուլովի երևելի ճառաբանութիւններից յետոյ....

— Չէ, փոնչ չը հասկացայ։

— Ուրեմն ինչի վերկացաք, երբ նախագահը առաջարկեց վերկենալով և նստելով քուէարկել խնդիրը....

— Էհ, վիկացայ էլի....պատասխանեց ձայնաւորը. ասումին խելօք մարթ է, ամէն գործ լաւ գիտէ....Ախր Դաւիթ Մելիքօվի մօտ է ղուլուղ անում, պիտի որ խելօք մարթ ըլի....

Ահա այսպէս են վճռվում շատ անգամ ամենանշանաւոր խնդիրները մեր Դումայում....

Շատ անգամ պատահում է որ մի խնդրի վիճաբանութեան ժամանակ ձայնաւորներից եր կուսը, երկու պառաւ քաղքցի, քաղցր կերպով քնում են իրանց պատգամաւորական նստարանների վրա։ Յանկարծ նախագահ պ. Կիպիանի ասում է՝ «Խնդիրը պարզվեցաւ. նոքա որոնք համաձայն են այդ խնդրի առաջին ձևակերպութեան հետ, թող վերկենան։»

— Վիկա՛ց, վիկաց, զարթեցնում է ձայնաւորներից մինը իր հարևանին, որ դեռ քաղցր երազներ է տեսնում

— Հէ՛, ինչ է....

— Վիկա՛ց, ասում իմ քիզ....

— Դուն վիր ես կենում։

— Հա....

— Բաս լաւ, ես էլ կու վիր կենամ։

Քարտուղար, պ. Իզմայլով, համրում է վերկացած ձայնաւորների թիւը և բարձր ձայնով, հանդիսաւոր կերպով յայտնում է նախագահին թէ բազմութիւնը վճռել է խնդիրը։

Ձայնաւորները կրկին նստում են։

— Ինչի վրա էին խօսում, հարցնում է զարթեցրած ձայնաւորը իր հարևանին, իր քաղցր քնից զարթեցնողին։

— Իս ինչ գիտեմ, պատասխանում է միւսը։

⁂

Ուրիշ պատճառը որ մեր քաղաքում շատ գողութիւններ և աւազակութիւններ են պատահում, այն է որ մեր փողոցները շատ վատ են լուսաւորվում... Երևի նաւթ չը կայ, թանգ է.... Կասումով մեղաւոր չէ....

Բայց շուտով ամէն բան կը փոխվի, ամէն բան լաւ կը լինի, նաւթ էլ շատ կունենանք, լուսաւորութիւնն էլ կատարեալ կը լինի մեր քաղաքում....

Այդ այն ժամանակ կը լինի, երբ ամերիկացի պ. Տվիդլ կիրագործի իր մտադրութիւնը՝ Բագուից ստորերկրեայ խողովակներով նաւթ անցկացնել Թիֆլիս, Երևան, Քութայիս, Փօթի, Շուշի, Գանձակ Ագուլիս և ամէն ուրիշ քաղաքներ....

Ուրեմն Թիֆլիսը դեռ ջրանցք չունի, բայց նաւթի անցք (եթէ այսպէս կարելի է ասել) կունենայ։ Նաւթը կը հոսի ջրի պէս....

Մեր երիտասարդները որոնք գնում են Ռուսաստանի և արևմտեան Եւրօպայի համալսարաններում ուսում առնելու, վերադառնալով իրանց հայրենիքը ճանապարհում կորցնում են իրանց ուսումը և կրթութիւնը.... Պ. Տվիդլ մեծ օգուտ կը բերէր մեր երկրին, եթէ նաւթի խողովակների նման հնարէր այնպիսի ստորերկրեայ խողովակներ, որոնց միջոցով հեռու երկիրներից, անմիջապէս աղբիւրից դուրս գալով, կարող էր հոսել մեզ մօտ ճշմարիտ լուսաւորութիւնը....

Ասիացի

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ—ԱՍԵՆԻԶԱՑԻՈՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԲԱԺՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐԸ ծաղիկ տարափոխիկ հիւանդութեան առաջն առնելու համար, հրաւիրում է իր բաժնի մէջ (Թիֆլիսի առաջին, երկրորդ, երրորդ և առանձին մասերի) բնակիչներին որքան կարելի է շուտով կարել երեխաների ծաղիկը: Ծաղիկը պատուաստում են երեքշաբթի, ուրբաթ և կիրակի օրերը առաւօտեան ժամի 10-ից ծաղկի պատուաստող հիմնարկութեան մէջ, որ գտնվում է Զավ-ջավաձևսկայա փողոցում, զինուորական գիմնազիայի դիմացը: Բացի այդ առողջական առաջին բաժինը ունի ծաղկի պատուաստող, որ ամեն օր ծնողների պահանջներին համեմատ ծաղիկ է պատուաստում տներում:

3—3

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ, որ ուսում է առել Փարիզում, ցանկանում է տալ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԵՐ: Կարող է նոյնպէս ՐԵՊԵՏԻՏՕՐԻ ՊԱՇՏՕՆ վարել: Հասցէն կարելի է իմանալ «ՄՇԱԿԻ» Խմբագրատանը:

9—10

ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ ԵՆ ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ

Վաճառականներից և տներ շինողներից ուսած ձևերով կամ գործարանների պրէյս-կուրանտներով պատուհանների, դռների և վառարանների կազմածքներ (приборы): Բացի այդ ծախվում են մանր կողպէքներ (замки), գլանակներ, զանգեր, սողնակներ (задвижки), որոնք գործ են ածվում արկղների, կոմոդների, պահարանների և բազկաթոռների համար: Ծախվում են նմանապէս ծորակներ (краны), սամովարներ, մոմակալներ, և այլն: Այս բոլոր իրեղէնները եղբ. Բատաշևների Տուլայում գտնված յայտնի գործարանից են: Ցանկացողները Թիֆլիսում պէտք է դիմեն «Русскій Магазинъ» Միխայելովսկայա փողոց № 85:

Կովկասի համար գործակալ Ա. ԿՐԻԺԱՆՈՎՍԿԻ:

6—6 (2)

Ներսիսեան Հայոց Հոգևոր դպրոցի աշակերտաց տարեկան հարցաքննութիւնք լինելու է հետևեալ կարգով:

Օրեր	Ամսաթիւ	ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ	Դասատուներ
	1878. Ապրիլի		
Շաբաթ	29	Կրօն, եկեղեցական պատմ. սուրբ պատմ.	I—VI.
»	»	Տօմար	V.
	Մայիսի		
Երեքշաբթի	2	Հայոց լեզու	I—VI.
»	»	Պատմութիւն հայոց մատենագրութեան	VI.
Ուրբաթ	5	Ռուսաց լեզու	I—VI.
»	»	Ռուսաց պատմութիւն	V.
Երկուշաբթի	8	Հայոց լեզու, ռուսաց լեզու, թուաբանութիւն	Պատրաստական դասատուն
Չորեքշաբթի	10	Ֆրանսիացւոց լեզու	II—VI.
»	»	Մանկավարժութիւն	VI.
Ուրբաթ	12	Աշխարհագրութիւն	I—VI.
»	»	Ընդհանուր պատմութիւն	II—IV.
Չորեքշաբթի	17	Մաթեմատիքա	I—VI.
»	»	Գծագրութիւն	II և III.
Շաբաթ	20	Բնագիտութիւն	I—VI.
»	»	Ֆիզիքական աշխարհագրութիւն	IV և V.
»	»	Ֆիզիքա	V և VI.
Ուրբաթ	26	Ընդհանուր պատմութիւն	V և VI.
»	»	Հայոց պատմութիւն	IV, V և VI.
»	»	Պատմութիւն ընդհանուր մատենագրութեան	VI.
Շաբաթ	27	Գրութիւն, նկարչութիւն, երգեցողութիւն	

Հարցաքննութիւնք սկսվելու է առաւօտեան 8 ժամին. իսկ վերջացնելու ոչ կանուխ քան $12\frac{1}{2}$ ժամին միջօրէի:

Հոգաբարձու Մ. Դոլուխանեանց
Գործատար Բ. Ջալալեանց

КОНТОРА ГАЛЛЕРЕИ АРЦРУНИ

ОТКРЫТА КАЖДЫЙ ДЕНЬ КРОМѢ ВОСКРЕСНЫХЪ ДНЕЙ отъ 9 часовъ утра до 2 часовъ пополудни

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵԱՅԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

ԲԱՑ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ 9 ժամից մինչև 2 ժամ կէսօրից յետոյ բացի ԿԻՐԱԿԻ օրերից:

ТИФЛИССКІЙ КОЖЕВЕННЫЙ ЗАВОДЪ
ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԿԱՇՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Տամօժեննայա փողոցի վրա Յունաց եկեղեցու դիմաց տուն № 22

Պատիւ ունի յայտնելու պ. պ. վաճառականներին և սպառողներին, որ այդ գործարանում գործվում են և նորա մէջ միշտ մեծ քանակութեամբ գտնվում են ամեն տեսակ ԿԱՇԻՆԵՐ կօշիկների, թամբերի, կառքերի արուեստների համար և նոյնպէս հում կաշիներ:

Մեծ քանակութեամբ վաճառելը կատարվում է գործարանի կանտօրայում, որտեղ ընդունվում են և պատուէրներ: Մաս մաս ծախվում է Սիօնի մայր եկեղեցու դիմաց գտնվող մագազինում:

25—14 (2)

Կենդանիների հովանաւորութեան Թիֆլիսի ընկերութեան վարչութիւնը յայտնում է, որ վարչութեան կազմակերպութիւնը, ընդհանուր ժողովների վճիռներին համեմատ, այժմ հետևեալն է. Նախագահ Ս. Ա. Տալեզին, փոխնախագահ Դ. Ի. Կիպիանի, վարչութեան անդամները՝ իշխան Դ. Դ. Ջօրջաձէ, Մ. Ն. Գարսևանով, և անդրկովկասեան մուֆտի Հաջի-Էֆենդի-Մուստաֆա-Էֆենդի-Զադէ: Վարչութեան փոխ անդամներ. Մ. Կ. Լօմիձէ, Ե. Ի. Տիմիրխազէվ, Ե. Ի. Շամսարով, գանձապահ Ե. Գ. Սերգէեվ, փոխ գանձապահ Գ. Ն. Խօսէլեանի, քարտուղար Ն. Ի. Մեշչերսկի, փոխ քարտուղար Ս. Ս. Շչուկին:

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ընկերութեան նախագահը պատիւ ունի խոնարհաբար խնդրել ընկերութեան և վարչութեան պ. պ. անդամներին ներկայ գտնվել ընկերութեան ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆՍՏԻՆ, որ լինելու է մայիսի 2-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին:

2—3

Շուտով հրատարակելու եմ իմ ժողոված «Անեկդօտները», որոնք պարունակում են իրանց մէջ շատ երևոյթներ ազգային ներկայ և անցեալ կեանքից:

Տպվելու են բաժանորդագրութեամբ. ամեն մի օրինակի գինը 50 կոպ. է: Թիֆլիսում բաժանորդ կարելի է գրվել պ. Զաքարիա Գրիգորեանցի գրավաճառանոցում:

3—3 Գ. Տէրմաղանեանց.

ՄԱՅԻՍԻ 2. — ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ — ԹԻՖԼԻՍ 1878.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Մայիսի 1-ին)

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Մայիսի 1-ին)	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	8	80
Հին 82 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1500	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1300	—
Վիգրիշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	233	—
Երկրորդ 5% վիգրիշնի »	235	—
Մարսելի կուրսը 237 —	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա	10	67
Վենայի կուրսը առէ 112 գլ.	121	—
Դուբեժի բարաթը	5	75
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ.	300	
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	125	—
Շաքարը բոցկու	8	40
» միւս տեսակը	8	30
» չաքարաւազը	6	—
» տրանզիտը	6	50
» մաքուր վճարած	12	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից	8	50
Միւս տեսակը հին սերմից	7	70
Բուրդը Թուշի	8	50
» Թարաքամի	4	50
Ալիւր Շորագալու	2	—
» Երևանի	—	—
Գարին	1	40
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	13	40
Մետաքս Նուխվայ	160	—
Կախեթունը	90	—
Կոկոնը Նուխվայ (բամ.)	47	—
Ֆրեղոնը (լաւը) Աղուլեաց	55	—
Կոֆէն մօկօ	28	—
» լեվանի	20	—
» մարտինիկօյինը	19	—

ՃԵՌԱԳԻՐ

ՃԵՌԱԳԻՐ	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները		
Ռուսաստան	1	
Աւստրիա	2	
Անգլիա	3	
	4	
Գերմանիա	2	88
Ֆրանսիա	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վերայի վրա № 38)

Ծննդկանների ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, երբ 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ: Առանձին սենեակներում ամիսը 30 — 50 րուբլ: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական:

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, $9\frac{1}{2}$ մինչև 11 ժամ առաւօտեան: Բժշկապետ Անանով:

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րոպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րոպէ:

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	9. 21	5. 18
Գօրի	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ	1. 29	11. 57
Բիօն	6. 47	
Փօթի	9. 40	

	առաւօտ.	
Փօթիից	9. 13	
Բիօն	12. 13	
Միխայլօվօ	5. 39	1 37
Գօրի	7. 5	4 8
Թիֆլիս	9. 31	7 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխեթ	90	68	38
Գօրի	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ	5. 22	3. 92	2. 18
Բիօն	9.	6. 75	3. 75
Փօթի	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փոստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7. իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան.

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փոստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր: Բաքուի տրակտից երեքշաբթի և շաբաթ օրերը: Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ: Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղով ամեն օր: Նուխու տրակտից՝ չորեքշաբթի և կիրակի: Բելիկլիւջի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կոպ.
Բաց նամակը արժէ	4
Ռուսաստան և Եւրոպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամերիկա	8
Պարսկաստան	8
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտ 9 ժամից մինչև 1 կէսօրից յետոյ:

Երկուշաբթի. Վերմիշէվ և Գօրաշևիչ ներքին հիւանդութիւններ, Բուչարեանց վիրաբուժական և ականջի հիւանդութիւններ:

Երեքշաբթի. Վերմիշէվ ներքին հ. Բէյխ աչքի հ. 9—11 ժամ, Ա. Բախուտով կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան:

Չորեքշաբթի. Վերմիշէվ ներքին հ. Բակատ կրծքային և ջղային:

Հինգշաբթի. Վերմիշէվ ներքին հ. Գավրօնսկիյ կանանց և մանկաբարձութեան, 9—10 ժամ, Բակատ վեներական և կաշու հ. Օրբէլու ատամնացաւեր:

Ուրբաթ. Վերմիշէվ ներքին հ. Բախուտով մանկաբարձութեան, կանանց և երեխաների հ. Բուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների հ.

Շաբաթ. Վերմիշէվ ներքին հ. Բէյխ աչքերի հ. Բակատ կրծքային և ջղային հիւանդութիւններ:

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ԲԱԳՈՒ. Դ. Խ. Ձեր հասցէն ճիշդ չէ: Նորից գրեցէք ռուսերէն: Այդպիսի հասցէով փոստը չի ընդունի:

—ՇԱՄԱԽԻ. Ա. Ջ. Ստացանք ձեր վիպասանութիւնը, բայց դեռ չենք կարդացել, շուտով կը յայտնենք մեր կարծիքը: Ի՞նչ նորութիւն կայ ձեր քաղաքում:

—ԹԻՖԼԻՍ. Ն. Ա. Կը կարդանք, եթէ յարմար կը լինի, կը տպենք:

—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ. Ս. Բ. Ձուցէ յօդուածը կը տպենք, բայց «Մշակ» չենք ուղարկի:

—ԵՐԵՒԱՆ. *** Շատ ուրախ ենք, որ ձեր ուսումնարանի վարժուհի օր. Վ. Խ. լաւ դասատուութիւն է անում, բայց այդ մասին երկար յօդուած չենք տպի:

Дозволено Цензурою Мая 1 Тифлисъ 1878 г.
Типографія Мартиросіанца
Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ